

Bevezető elemzés Grosschmid Werbőczy és az angol jog című munkája alapján a zálogjog magyar és angol szabályairól

NACSA MÓNIKA

(SZTE ÁJTK Magyar Jogtörténeti Tanszék)

A magánjog intézményrendszerének kétarcú eleme a zálogjog. Igaz ez a hatályos szabályozás alapján és áll ez a kijelentés a történeti fejlődésre is. Dolgozatom nem elemzi a hatályos szabályozást. Jelen munka célja, hogy a zálogjogot alapvető ismérvein keresztül bemutassa a rendi magyar magánjogban és az 1914-ig rögzült angol jogban. Ennek az összehasonlító elemzésnek a végső célja vagy kísérlete pedig az, hogy láthatóvá váljon: egy kétarcú jogintézmény hogyan nyer akár hasonló szabályozást két merőben eltérőnek minősített jogrendszerben. A munka alapját Grosschmid Béni 1928-ban kiadott Werbőczy és az angol jog című tudományos elemzése adja. Vitatott, hogy valóban, mennyire is volt sikeres vállalkozás a nagyváradi származású professzor összehasonlító elemzése a századfordulón.

A mai kor kutatásában ki lehet jelenteni, hogy intézmény- és forrásfeldolgozásában, valamint eredményeinek összefoglaló bemutatásában jó iránytű a Grosschmid-mű. Ehhez kapcsolódik ifj. Szladits Károly 1937-ben megjelent dolgozata, amely Az angol jog kútfői címet viselte. A munka visszautal számos pontján Grosschmid fent már hivatkozott elemzésére.

Felmerül a kérdés, hogy valójában egy német, javarészt osztrák dogmatikán érlelt magyar magánjogi rendszerben, az ahhoz értők, azt alakítók miért nyúltak egy olyan jogrendszer kutatásához, amely történeti, társadalmi és gazdasági fejlődésében teljesen más ívet írt le? Erre a választ a kodifikáció adhatja. Egy joganyag rendszerszintű felépítésénél mindig értékítélet is történik. Értve ez alatt, hogy azok, akik felhatalmazásuknál, ismereteiknél és tapasztalatuknál fogva lehetőséget kapnak arra, hogy eldöntsék, mi legyen az alkalmazandó jog, azoknak látniuk kell, hogy milyen jó megoldások léteznek. A századfordulótól induló törvényhozási hullám 5 etapja mind-mind erről szóltak: milyen legyen a jó szabály.

A kodifikáció mint katalizátor másról is szólt. Lehetett-e állam nélkül kodifikálni? Ennek a tényezőnek a súlyát mutatja, álláspontom szerint az is, ahogyan a magyar magánjog csúcsának ítélt MTJ 1928-ban végül nem nyert törvényerőt. Nem a törvényhozás rendszerbeli gyengesége volt az oka. Egyértelmű volt, hogy az első világháború után az állam nem akarta a jogfolytonosságot megszakítani azokkal a területekkel, amelyeket elvesztett a Monarchia magyar fele.

Ha az állam saját jogát önti formába és dönt arról, hogy mit tart meg a régi szabályokból, mit emel be az újakból, akkor adódik a kérdés: a jogrendszerek interakciójának eredményeként megjelenő normaanyagból mi lehet az, ami csak és kizárólag a nemzeti jogrend eredeti sajátja. Grosschmid arra kereste a választ, hogy az 1848-ig megszilárdult magyar magánjog egyes szabályai és az angol magánjog 1914-ig mutattak-e párhuzamosságokat. Párhuzamosság és nem hasonlóság, mert a magyar és az angol jogrendszer jelen ismereteink sze-

rint összeurópai szinten is kevés kimutatható hatást gyakoroltak egymásra. Homoki-Nagy Mária felhívta a figyelmet,¹ hogy lehetséges az, hogy a magánjogban egyes intézmények szabályai két különálló jogrendszerben is hasonlóan fejlődjenek anélkül, hogy hatással lettek volna egymásra vagy ugyanazon forrásból fejlődnének.

Az összehasonlító elemzés mint módszer és a jogtörténet mint tudomány célját tekintve itt ér össze: jobban érteni az intézményt. A kodifikáció közegében pedig: jobban érteni azt, hogy mi a saját intézményünk.

1. „A zálogos telek, mint ingó jószág”²

Grosschmid a Werbőczy és az angol jog III. fejezetében arról írt, hogy a rendi magyar magánjog meghatározott jogügyletek esetén az ingatlant, függetlenül annak kötött tulajdoni ismervétől, *fictió*val élve, ingónak minősítette. Ilyen jogügyletek voltak a zálogszerződés³ és a magánpecsét alatt tett örökvallás.⁴ Grosschmid ide sorolta még a királyi kincstárral kötött adásvételi szerződésben szereplő ingatlant is, ami ugyancsak ingónak minősült. Ez utóbbi jogpolitikai indoka az volt, hogy a rendi magánjog ezt a szerződést zálogügyletnek tekintette, és ebből származékos módon következett, hogy az ingatlan ingó volt.⁵

Ennek a rövid és a zálogjognak csak meghatározott jellemzőit kiemelő áttekintésnek az elején Werbőczy Hármaskönyvének vonatkozó része irányadó: a zálog nem más, mint „valaki saját jogát, a szükségtől kényszerítve, másnak ideiglenes használatul engedi”.⁶ Jelen dolgozat szempontjából csak a szerződéses zálog a mérvadó.

A logika, amely az ingatlant ingóvá „változtatta” pedig abban állt, hogy a zálogbirtok, amelyet a hitelező bírt, használt, hasznosított, lényegében ellenszolgáltatásként pénzt adott az adósnak. Így vált a zálogbirtok egy jogügyletben pénzzé.

A magánpecsét alatt tett örökvallásnál is hasonló volt a logika: ez egy zálogszerződés volt, melynek tárgya a pénzzé váló ingatlan.

A rendi magyar magánjog időleges bevallásnak minősítette formálódó rendszerében a zálogszerződést. Már a Hármaskönyv is a jogügylet ideiglenességében látta a fő ismervét.

A másik ismerv, amely egyben a jogintézmény egész történetét, szabályanyagának formálódását meghatározta, az a zálogjog kétarcúsága: dologi vagy az Optk. szavaival élve *dologbani*, vagy kötelmi, ismét csak az Optk. szavaival élve *dologhozi* jogviszony?

¹ SZTE ÁJTK Doktori Iskola előadások, A polgári jog kodifikációjának aktuális problémái a magánjog tükrében 2010.10.08.

² Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 27.

³ Csizmadia Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet*, Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1998, 215.

⁴ Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 27.

⁵ Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 28.

⁶ Hármaskönyv Corpus Juris Hungarici MAGYAR TÖRVÉNYTÁR 1000–1895 MILLENNIUMI EMLÉKKIADÁS Budapest, 1897, I. 81. §.

Más dogmatikai szűrőn keresztül ezt a kétarcúságot vizsgálni lehet akként is, hogy a zálogjogot kizárólag szerződési biztosítékként vagy önmagában megálló szerződésként lehet megítélni a rendi magánjogban?

Grosschmid a zálogjogot „dologi igény ideiglenes jogosultságként” minősítette.⁷ Ami a szerző logikája szerint mégis megkülönböztette minden más dologi igénytől, az a visszaválthatóság volt.⁸ Ennek a minőségnek tudható be az is, hogy a rendi magánjogban nem jöhetett létre tulajdonzálog sem, bár Werbőczy Hármaskönyvét megelőzően ez még létezett.⁹

A nagy szokásjogi gyűjtemény szerint „az elévülés a jószágok jogszerű megtartására és szerzéseire törvényesen megállapított határidőnek a betöltése.”¹⁰ Ami összeköti az elévülést a zálogjoggal, az annak a korlátnak a felállítása volt a rendi magyar magánjogban, amelynek értelmében a hitelező nem szerezhett még elbirtoklással sem tulajdonjogot a zálogban tartott jószágon.¹¹

Visszaválthatóság alatt jelen vizsgálatban azt kell érteni, hogy amennyiben a zálogba olvadt hitelügylet teljesítési határideje lejárt, akkor nyílt volna meg az adósnak a lehetősége a teljesítésre *pro forma*. Ugyanakkor, ma már tudott, hogy az adós ezt követően is teljesíthetett, sőt, akár törvényes leszármazói is megtehették ezt, azaz az igény nem évült el. Ezért állhatott a tézis, hogy a zálog dologi jellegű jogviszonyt keletkeztet. Frank Ignác Ősiség és elévülés című elemzésében élesen szembe ment a rendi szabályokkal, és a vitatott igényekre alapozott hosszú magánjogi perek, így például a vegyes perek, gyökérperek ellen legjobb érveként rögzítette, hogy gátat kellene szabni a korlátlan vélt vagy valós igények érvényesítésének.¹²

Ha a hitelező el nem idegeníthette, saját tulajdonának nem tekinthette a zálogolt jószágot, ugyanakkor el sem birtokolhatta. Függetlenül attól, hogy 32 esztendőre vagy folytonosan megújított időtartamokra kötött zálogügyletekről, hitelügyletekről volt-e szó. A rendi magyar magánjog ezen a ponton a szerződési szabadságot visszajára fordította azzal, hogy kényszerűen hagyta a feleket olyan helyzetben, melyre eredetileg nem vállalkoztak. Az adós terhétől nem szabadult, használati jogát vissza nem kapta, a hitelező pedig függő jogi helyzetben kényszerű használója volt a jószágnak.

Bár az eddigi elemzés igyekezett figyelmen kívül hagyni a dogmatikai megítélésben az ősiséget és azt a tényt, hogy a rendi magánjogban differenciált rendszerű bírhatási jog létezett, mégis, megkerülhetetlen, hogy ezt most megtegye. Az a tény, hogy bizonyos birtokok, ingatlanok eredetileg ősi jószágnak minősültek, kötötték a forgalmi életviszonyokban az azzal rendelkezők kezét. A *donatio regia*-t ekként minősítették ősi jószágnak, tekintették minden jogügyletben ingatlanoknak, míg a kincstári szerződés alapján bírt jószágokat zálogbirtoknak, közvetett logikával ingónak minősítették.¹³ Így válik érthetővé, hogy a zálog tárgya ősi birtok soha nem lehetett. Mint ahogyan a Hármaskönyv I. 102. alapján válik az is érthetővé, hogy a rendi öröklési szabályok sze-

⁷ Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 40.

⁸ Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 39.

⁹ Homoki-Nagy Mária: *Az 1795. évi magánjogi tervezetek*, JATE Press Szeged, 2004, 190.

¹⁰ Hármaskönyv Corpus Juris Hungarici MAGYAR TÖRVÉNYTÁR 1000–1895 MILLENNIUMI EMLÉKKIADÁS Budapest, 1897, I. 78. §.

¹¹ Csizmadia Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet*, Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1998, 239.

¹² Frank Ignác: *Ősiség és elévülés*, Buda, 1848, 320.

¹³ Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 44.

rint a zálogbirtok, amennyiben a hagyaték részét képezte, akkor az ingók jogi sorsát osztotta.¹⁴

Ki kell emelni, hogy az elemzés elején megfogalmazott kérdésre is így adható válasz, miszerint tekinthető-e önálló szerződésnek vagy csupán szerződési biztosíték a zálog a rendi magánjogban. Az ideiglenes felvállás tartalmát tekintve birtoklásra, használatra, hasznosításra irányult, amelyhez azonban hozzá tartozott, hogy visszaváltás esetében zálogként minősült.¹⁵ Ez a gyakorlat oldaláról a forgalmi rend fokozatos kiépülését hozta magával, a zálogügyletek mintegy katalizátorai voltak a kötelmi jog fejlődésének. A rendi igényérvényesítési rendszerben viszont volt egy másik következménye is a zálogszerződések terjedésének. Ez pedig Frank Ignác szavait idézve a jogi birtok fogalmának megjelenéséhez vezetett.¹⁶ Annak a koncepciónak az elfogadásához, hogy a tényleges helyzet és a jogi tény elvált egymástól. Bár ez utóbbinak logikusan erősebb védelem járt, mégis a forgalmi élet felülírta a szabályokat. Werbőczy „veszedelmes és kárhuzatos magánál tartásnak minősítette a zálogot,¹⁷ mégis az 1848-ig kiépülő rendi magánjogban a forgalmi életviszonyok egy részét a zálogügyletek forgalmi értékükben pedig jelentős részét jelentették a kötelmi rendszernek.

Erdemes kiemelni, hogy a magyar magánjogban a zálogjog fogalmi meghatározottsága nem volt szigorú. Grossschmid szerint, hogy a *pignus* és a *hypotheca* bár a római jogi fogalmi rendszerben elkülönülnek, mégis a rendi magánjogban a kettő ugyanazt a jogintézményt jelentette.¹⁸

Az eddigi áttekintéssel rá kívántam világítani, hogy a rendi magyar magánjog fentebb megjelölt jogintézménye sajátos utat járt be a közel 900 éves dologi jogi fejlődésünkben 1848-ig. A tényleges folyamatok szintjén a zálogügylet a hitelező oldaláról egy jószág használatát jelentette. Ez az ismérv köszönt vissza Werbőczy definíciójából is. És a használat ténye lesz az, amely meghatározza az 1861 utáni fejlődésnek és javarészt a gyakorlat által formált jogéletnek is az ívét a tulajdonjogban.¹⁹ A rendi magyar magánjogot részben lezáró 1848-as folyamatok, az 1853-ban hatályba lépő Optk, majd 1861-ben az ITSZ mind-mind hatással voltak a zálogjog fejlődésére. Kétségtelen azonban, hogy lényegi ismérveiben változatlan maradt és ma már jól látható, hogy az 1861 utáni joggyakorlat és külső jogi hatások eredményeként lehet azt mondani, hogy a differenciált zálogjogi rendszer (kézizálog, jelzálog) gazdagította a dologi szabályokat és különálló intézménye maradt a kötelmi jognak.

2. A használat joga másképp

Grossschmid munkája párhuzamosságokat keresett, és ahol talált, ott forrási szinteken pontosan adta vissza a kimutatható, egy irányba mutató fejlődési irányokat a magyar és az angol jogban. A szerző logikájának teljesebb hátterét

¹⁴ Grossschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 43.

¹⁵ Grossschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 41.

¹⁶ Frank Ignác: *Ósiség és elévülés*, Buda, 1848, 324.

¹⁷ Hármaskönyv Corpus Juris Hungarici MAGYAR TÖRVÉNYTÁR 1000–1895 MILLENNIUMI EMLÉKKIADÁS Budapest, 1897, I. 81. §.

¹⁸ Grossschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 35.

¹⁹ Csizmadia Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet*, Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1998, 393.

adja az a kutatási adalék, miszerint a Werbőczy által és az angol jogban feldolgozott zálogjogi elemzés valójában már korábban megszületett a Magyar Jogi Szemle hasábjain 1923-, 1924-, 1926- és 1927-ben. *Gladstone és az ingatlan-zálog* címmel folytatott hosszú elemzést arról a szerző, hogy az 1848 előtti rendi magyar magánjog záloga és az 1914-ig fennálló angol jogban létező *mortgage in fee* mely elemeiben, ismérveiben mutattak párhuzamosságokat.

A *mortgage in fee* kifejezés „*in fee*” fordulata nyers fordításban a feudális *hűbéri* jelzőre kellene, hogy utaljon, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, ahogyan arra ifj. Szladits Károly rámutatott Az angol jog kútfői című elemzésében, hogy Anglia, pontosabban a brit birodalom joga eltér attól a fejlődési ívtől, amelyet a kontinens normarendszerei a 19. századra leírtak. Nem érvényesült a fogalmi meghatározottság és az azt indukáló fogalmi jogászko-dás jelensége.²⁰ Ahogyan Szladits fogalmaz: „a jogintézmények nem tökéletesen csiszoltak, kompromisszuális természetűek.”²¹

Az 1914-ig fennálló angol tulajdonjogi rendszer értelmében „az ember nem lehetett másként záloghitelező, csak úgy, ha beállt hűbérnöknek”. Jelen esetben az 1881-es Conveyancing Act értelmében jelzálogról beszélünk.²² Ennek az alapvetésnek az ismeretében vágott bele Grosschmid egy 1912-es House of Lords-döntés elemzésébe.²³

Az ügyben történt ugyanis, és itt most követném a szerző logikáját, hogy A hűbéri ingatlanát B-nek jogi zálogba adta a szükséges állítást tartalmazó szerző levelekkel együtt, majd ezt követően C-nek méltányossági zálogba, majd D-nek további méltányossági zálogba adta ugyanazon ingatlanjait. Mint-hogy sem C, sem D hitelezők nem követelhetek szerzőleveleket, ezért szá-mukra csak a szerződésbe vetett bizalom maradt (volna). Történt ugyanis, hogy A elmulasztotta méltányossági zálogosaival tudatni, hogy azon az ingatlanon már áll egy jogi zálog. Az ügy teljessége kedvéért pedig: C és D nem tudtak egymásról. Felmerül a kontinentális gondolkodásban, hogy egy olyan ország, amely 1881-re a világ jelentős részét kulturális és rendszerszerű megadásra készítette, hogyan volt képes mégis működni, szabad piaci feltételek között.

A jelzálognak ismerték az ún. „legal fee” és az „equitable fee-simple” változatát. Az előbbi a common law szabályai szerinti jelzálogjogot jelentette, amelyet a rendes bírósági rendszerben alkalmazott szabályok szerint lehetett érvényesíteni. Az utóbbi már magyarázatot igényel. Anglia történeti fejlődésében a *Chancery* mint az uralkodó bírói fórumától elkülönült ítélkező, önálló jogot teremtett a hosszú évszázadok alatt egészen 1925-ig,²⁴ amíg az *equity*, amelyet alakított joggyakorlatában, bele nem olvadt az egységesülő angol jogba.²⁵ A méltányossági bíraskodás lényege abban állt, hogy mindazt, ami erkölcsi, morális alapon nem volt a tételes common law szabályai szerint kikényszeríthető, annak tárgyi jogban érvényesíthető eszközei lettek az equity szabályai szerint.

²⁰ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfői*, Grill Budapest, 1937, 103.

²¹ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfői*, Grill Budapest, 1937, 145.

²² Grosschmid Béni: *Gladstone és az ingatlan-zálog* In *Magyar Jogi Szemle*, 1923.

²³ *Manks v. Whiteley*, (1912) 1 Ch. 735.

²⁴ Consolidation Act 1925.

²⁵ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfői*, Grill Budapest, 1937, 139.

A méltányossági zálog lényege, hogy a zálogjogi viszony hitelezői oldalán akkor is igényt érvényesíthettek az *equity* szabályai szerint, ha a *common law* nem adott volna lehetőséget. Ezért nem működik a kontinentális gondolkodó logikája abban a kérdésben, hogy a méltányossági hitelezők miért nem ragaszkodtak szerződéshez ún. *letter of deeds*-hez.

Nem volt kizárható, hogy egyazon ingatlan vonatkozásában több méltányossági zálogjogi kötelezettség éljen, úgy is akár, hogy az egyes méltányossági záloghitelezők egymásról mit sem tudva, ugyanazon hűbéri ingatlanra kölcsönt adtak. A helyzet nyakatekertségén az sem segített sokat, hogy a jogi záloghitelező nem tudott sok esetben a méltányossági hitelezőkről. Telekkönyv nem létezett és az azzal kapcsolatos, első 1885-ös rendelkezéseket követően is inkább „mozgó telekkönyvről” (*title deeds*) lehetett beszélni, ami a gyakorlatban annyit jelentett, hogy a jogi záloghitelező a birtokhoz tartozó szerzőleveleket az ügylet létrejöttkor magához követelte és egészen a zálogadás által megindítandó eljárásban, amelyet visszaváltásnak (*redemption*) neveztek, nála is maradtak. A mozgó telekkönyv „felvalló része” (*recital of seisin*) alapján volt köteles a szerződés érdemi részében az adós vallani, hogy bírja a tulajdonjogát, szorosabban véve, inkább hűbérében van az ingatlan. Ennek az egész konstrukciónak alapját, több évszázad után az 1881-es Convey Act jelentette.²⁶

Az eddig ismertetett szabályokhoz az összehasonlító elemzés keretében figyelemmel kell lenni az *equity* rendszerének egy másik sajátosságára. Ez pedig egy különös és sok tekintetben a kontinentális gondolkodástól távol álló jogintézmény, a *trust*, amelyet magyarul a legszerencsésebben „bizalmi használatnak” lehet a 19. századra kialakult formájában visszaadni.²⁷ Mivel Angliában minden föld, tulajdonképpen valamennyi ingatlan az uralkodó joga alá tartozott végső soron, ezért annak érdekében, hogy az adófizetést, teherviselést és a főhatalom befolyását elkerüljék a legnagyobb ingatlanokat bíró nemesek, ezért vagyonukat bizalmi használatba, kezelésbe adták más személyeknek anélkül, hogy ennek a jogügyletnek a *common law* szabályai szerint védelmet nyújtott volna a jogrendszer. A koncepció némi párhuzamot mutathat azzal az osztott tulajdonjogi szisztémával, amely 1861 után a magyar magánjogban nyert teret. Értve ez alatt, hogy nem osztott tulajdont hoztak létre, hanem ugyanahhoz a jog védte tárgyhoz több más-más szabályrendszer alá tartozó jogosultságot rendeltek. A *mortgage in fee* és a *trust* jogintézménye is azon a logikán alapult, hogy egyazon ingatlan *in law* azaz a *common law* szabályai szerint egy személy tulajdonában álltak és ez a jogi helyzet eredményezhetett birtokot, használatot, hasznosítást és rendelkezést. Ez utóbbiból pedig következhetett, hogy míg *in law* a tulajdonos jogosultságait kimerítette, addig *in equity* még mindig nyitva állt előtte a lehetőség, hogy további jogosultságot szerezzen másokkal szemben ugyanarra az ingatlanra. Konkrétan meghatározva ezt a jogosultságot, ez nem más, mint a használat.²⁸ Az angol jog legalábbis Szladits Károly elemző munkája alapján az ingatlanátruházásnál is „*uses of land*” kifejezést használ, ami a tényleges használatot he-

²⁶ Grosschmid Béni: *Gladstone és az ingatlan-zálog*. In *Magyar Jogi Szemle* 1923.

²⁷ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfoi*, Grill Budapest, 1937, 124.

²⁸ Duhaime, Lloyd: *Real property and Tenancy Law*, <http://www.duhaime.org/LegalResources/RealEstateTenancy/LawArticle-62/History-of-Real-Estate-Law.aspx> (2011.02.04.).

lyezi előtérbe.²⁹ A *trust* esetében méltányossági tulajdonról volt szó, amelynek érvényesíthetősége és kikényszeríthetősége a jóhiszeműségben gyökerezett (*good conscience*).³⁰ Nem véletlen, hogy a *common law* a 14. századra emelte be joganyagába a *use* kifejezés alatt a használatba adás jogát, amely ugyancsak eredetileg *equity* eredetű volt. Majd később, a *common law* védte használat jogára alapítottak bizalmi használati jogviszonyt (*trust*) az *equity* szabályai szerint.³¹

3. „Több van Werbőczyből, mintsem mibennünk”³²

Grosschmid elemző munkája végén az 1912-es angol esethez két párhuzamos Hármaskönyvből hívott szabályt talált.

Kontinentális gondolkodásunktól idegen intézmény az *estoppel*, a hatályos nemzetközi jog is alapvetően latin-amerikai hatásra kezdi elismerni ennek szokásjogi jellegét. Az *estoppel* mint elsődlegesen anyagi jogi kifogás az angol magánjogban azt jelentette, hogy a konkrét esetben C akként érvényesíthette igényét A-val szemben, amikor az nem teljesítette a kölcsönkapott összeget, így C értelemszerűen kielégítést várt az ingatlanból, hogy felhívta az „*estoppel by misrepresentation*” intézményét. Lényege: „az állítás az állító irányában pótolja az állított tényállás valóságát”.³³ Ahogyan Grosschmid fogalmazott: „a jogszerzési alap ténybeli szubsztratumát harmadik személyek irányába is teljes hatállyal pótolja a szerző mint szerződő másik fél által valónak hitt valótlan állítás”.³⁴ És hogy valóban „Több van Werbőczyből, mintsem mibennünk, a Hármaskönyv ekként szabályoz: „Az az egyet meg kell azonban jegyeznünk, hogy az előbb említett mentesítő biztosítékot mindig kívülálló és idegen perlekedőkre, törvényes követelőkre és felperesekre, nem pedig magukra a fekvő jószágok ajándékozóra és eladóira kell érteni: amint magam is láttam, hogy némelyek, akik fekvő jószágaitak másra ruházzák, ugyanezen fekvő jószágok birtokosai és urai ellen saját személyükben indítottak keresetet és támasztottak pert, mintha azokat eme fekvő jószágok uralmában meg nem tarthatnák, ezáltal azon fekvő jószágokat ismét a magok részére óhajtván megszerezni, amit sohasem kell megengedni.”³⁵

A másik párhuzam pedig az angoloknál már a 13. századtól nyomon követhető dilemma körül forgott. Kontinentális értelemben a zálogjogot dologbani vagy dologhozi jognak tekintsék, avagy a praktikus gondolkodás oldaláról: „zálogbaadó ellenében elévülésnek nincs helye”? A 16. századra az angol rendszer a zálogtartót, mint feltételes tulajdonost minősítette, ilyen értelemben a fenti kérdésre a válasz az, hogy nem volt helye az elévülésnek. A zálog a szerződésben szabott határidő után is visszaváltható volt, figyelemmel arra, hogy ez a

²⁹ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfői*, Grill Budapest, 1937, 107.

³⁰ Ifj. Szladits Károly: *Az angol jog kútfői*, Grill Budapest, 1937, 108.

³¹ Potter, Harold: *An Historical Introduction to English Law and its Institutions*, Sweet and Maxwell London, 1948, 506.

³² Grosschmid Béni: *Werbőczy és az angol jog Pótfüzet*, Franklin Társulat Budapest, 1928, 450.

³³ Grosschmid Béni: *Gladstone és az ingatlan-zálog* In *Magyar Jogi Szemle*, 1923.

³⁴ Grosschmid Béni: *Gladstone és az ingatlan-zálog* In *Magyar Jogi Szemle*, 1923.

³⁵ Hármaskönyv Corpus Juris Hungarici MAGYAR TÖRVÉNYTÁR 1000–1895 MILLENNIUMI EMLÉKKIADÁS Budapest, 1897, I. 77. cím.

szabály a méltányosság körében nyert alkalmazást (*rules of equity*). Magyar jogunkban a vonatkozó forrás erről a kérdésről ekként szól: „Mint hogy pedig már általános közmondássá vált, hogy zálogügyekben nem lehet elévülésre hivatkozni s ezt meg sem kell engedni, mely közmondásnak jelentését azonban nem egyszerű értelemben kell vennünk, hanem mivel a közvetlenül előbocsátottak szerint a zálogosításnak kétféle jelentése van, tudniillik más az elzálogítóra, azaz átadóra s ismét más az átvevőre nézve: 1. §. Tehát az a kijelentés egyedül az átadóra, vagyis elzálogítóra nézve igaz és csak reá nézve értjük azt megengedhetőnek: ellenben a hitelezőre, vagyis az átadóra nézve, azt egészen el kell vetnünk. (...) 10. §. Mert az elzálogító a maga hitelezőjét gyakran az egész pénzösszegre nézve kielégíti, a melyért tudniillik fekvő jószágát zálogba adta, mindazonáltal magát a záloglevelet nem kaphatja mindenkor vissza, hanem csak a kielégítésről szóló, azaz: nyugtató levelet adnak neki (...).”³⁶

4. Összegzés

Munkámmal törekedtem a századforduló kodifikációs szellemében felmerült jogi kutatás egy szegmensének a megragadására, híven követve a korabeli tudósok érvelését, elemzési rendszerét.

³⁶ Hármaskönyv Corpus Juris Hungarici MAGYAR TÖRVÉNYTÁR 1000–1895 MILLENNIUMI EMLÉKKIADÁS Budapest, 1897, I. 80., 81., 82. címek.